

Hoe meer, hoe beter

Engels als communicatiemiddel in de klas

In *Levende Talen* van februari 1997 stelde Geert Popma de retorische vraag 'Mag het ietsje minder zijn?' Daarmee doelde hij op het gebruik van Nederlands in de Engelse les. Popma krijgt van ons gelijk: de ervaringen met onze zogeheten Double Degree-stages tonen aan dat lesgeven in het Engels, ook op ivbo- en vbo-niveau, heel goed te doen is. Engels bleek niet alleen leer- en doeltaal, maar in de aller-eerste plaats voertaal, dat wil zeggen het communicatiemiddel in de les te zijn. 'Learning by doing' en 'total language immersion' bleken in de praktijk heel goed te werken.

In september 1994 ging in de sectie Engels van de Hogeschool Rotterdam & Omstreken een nieuw driejarig opleidingsprogramma van start, de 'Double Degree'. Het begint na de propedeuse en levert bij voltooiing twee titels op: het diploma lerarenopleiding Engels (met een apart TEFL-diploma) in Rotterdam en een 'BA English and international education' in Bath.

Kenmerkend voor de Double Degree-opleiding is dat een groep van ongeveer tien Nederlandse en tien Engelse studenten gedurende drie jaar afwisselend zes maanden aan het Bath Spa University College te Bath (Engeland) studeert en zes maanden aan de Faculteit Educatieve Opleidingen in Rotterdam. De stages zijn geïntegreerd in het programma, worden in beide landen gelopen en bestrijken vrijwel het hele onderwijs, van basisschool tot en met vo, mbo en volwasseneneducatie. De inhoud en de eisen van de stage op de scholen in Nederland zijn voor de DD-studenten niet anders dan voor de 'reguliere' studenten Engels. Wel zijn er enkele verschillen die voortvloeien uit het karakter van de DD-opleiding. In de eerste plaats doen de studenten hun stage altijd in teams van twee: één Nederlandse en één niet-Nederlandse student. En in de tweede plaats spreken de studenten uitsluitend Engels in de lessen, omdat de niet-Nederlandse student niet of gebrekkig Nederlands spreekt.

Ervaringen

Na een aanvankelijk aarzelende start van deze stages, omdat een groot aantal stagedocenten betwijfelde of een native speaker van het Engels wel stage kon lopen in een Nederlandse school en of de lessen

geheel in het Engels gegeven konden worden, is de algemene mening nu zeer positief, ook op ivbo en vbo. In mijn gesprek met twee derdejaars Double Degree-studenten, Angelique van de Ban (Nederlandse) en Nadia Ahmed (Engelse), komen tal van aspecten aan de orde die de stelling 'hoe meer Engels in de klas, hoe beter' stevig ondersteunen.

Hun stage vond plaats op het Zuiderpark College, een multiculturele school voor (ijvbo en mavo in het hartje van Rotterdam, met leerlingen van meer dan twintig verschillende culturele achtergronden. De stagedocent was Alex Copper. De stage besloeg in totaal ruim vier weken. Vóór de paasvakantie moesten de studenten gedurende vijf weken één dag per week de lessen van de stagedocent bijwonen en observeren hoe hij les gaf, hoe hij uit het boek werkte en aan wat voor type leerlingen zij zouden gaan lesgeven. Na Pasen gaven de studenten in een aaneengesloten periode van minimaal drie weken in totaal 40 à 45 lessen. Daarnaast waren ze aanwezig bij mondelinge examens en moesten ze allerlei kleine opdrachten in de school uitvoeren op het gebied van leerlingbegeleiding en schoolorganisatie. De manier van werken bood zo als het ware ook een kijkje 'achter de schermen' van de dagelijkse praktijk van het lesgeven.

Verschillen

Nadia en Angelique gaven les aan ivbo-2, ivbo-3, vbo-3 en mavo-4. Soms ruilden ze een klas om meer ervaring op te doen met het lesgeven op diverse niveaus. Ik vroeg hun naar hun eerste indruk tijdens de observatiedagen voor de eigenlijke stage. Nadia: 'De sfeer was heel ontspannen. De docent, Alex Copper, gaf de leerlingen allerlei mogelijkheden om zelfstandig te werken. Ik herinner me een vbo-klas, allemaal jongens; ze hadden net hun schriftelijk examen achter de rug en ze hadden niet zo veel meer te doen, dus liet Alex ze in de klas naar een video in het Engels kijken. Alex wist hen echt te motiveren.'

Hun vorige stageschool was een havo/vwo-school met weinig allochtone leerlingen. Terwijl het Zuiderpark College een (ijvbo/mavo-scholengemeenschap is met een hoog percentage allochtone leerlingen. Wat waren de verschillen?

Angelique: 'Alex had ons van tevoren had uitgelegd dat je bij deze leerlingen streng en duidelijk moet

zijn. Niet te streng natuurlijk, maar vooral consequent. Leerlingen moeten de regels kennen. In de eerste lessen die we bijwoonden moesten we vooral observeren hoe Alex voor de klas stond, hoe hij een goede werksfeer creëerde en hoe hij orde hield. Het eerste wat mij opviel was dat er een prettige, goede werksfeer hing en dat er veel docent-leerlinginteractie was. Alex sprak in de meeste klassen overwegend Engels en ze luisterden goed naar hem, alhoewel hij in de vbo-klas waar wij het eerst observeerden niet zo veel Engels sprak. Hij behandelde een tekst en stelde de vragen in het Nederlands. Daarna zette hij de leerlingen aan het werk en werkten de leerlingen de hele verdere les zelfstandig.'

De ervaringen op hun vorige stageschool waren heel anders. Angelique: 'Vorig jaar hadden we voornamelijk vwo-klassen. Die zette je aan het werk, je liep wat rond en hielp wat individuele leerlingen en dat was het dan. In ivbo-klassen moet je de leerling steeds aanmoedigen en stimuleren, je moet de dingen interessant voor hen maken, veel hulp geven en alles veel meer uitleggen.'

In het Engels

Voorheen gaf de docent dit soort hulp en uitleg voornamelijk in het Nederlands. Maar omdat Nadia een 'native speaker' is en geen Nederlands spreekt, moest alles nu in het Engels gebeuren. Was dat een probleem, omdat de leerlingen er niet aan gewend waren?

Angelique: 'Nee, helemaal niet. Zelfs ik, als Nederlandse, heb alles in het Engels gedaan. Ze dachten dat ik ook Engelse was, omdat Alex ons voorgesteld had als Engelse studenten die in Rotterdam de lerarenopleiding volgden. Bovendien had ik mijn naam in Angie veranderd. Alex vertelde de leerlingen dat ze dus goed hun best moesten doen om ons te begrijpen en om in de klas alleen Engels te spreken. De leerlingen geloofden dit ook echt en ik moet zeggen dat ze het geweldig goed deden.'

'Toen Alex me vroeg of ik de hele stage voor native speaker wilde doorgaan, was ik daar tamelijk onzeker over.'

'In het begin kon natuurlijk niet iedereen alles in het Engels zeggen, maar ik merkte al gauw dat ze elkaar vaak hielpen. In één klas was er een jongen die vrij goed was in Engels en die bijna alles verstond wat we zeiden. Op hem heb ik meerdere malen een beroep gedaan. Zodra iemand in de klas mij niet begreep, stak hij zijn hand op en vroeg of hij mocht helpen. Ik had dus mijn eigen taalassistent.'

Reële situatie

Was het vol te houden om de hele periode 'native speaker' te zijn?

Angelique: 'Toen Alex me vroeg of ik de hele stage voor native speaker wilde doorgaan, was ik daar

tamelijk onzeker over. Ik was bang dat mijn Engels niet goed genoeg was en dat ik mezelf voor schut zou zetten. Ik dacht: wat zeg ik als ze toch merken dat ik geen Engelse ben. Maar Alex geloofde echt in me. Ook was hij van mening dat de leerlingen in feite graag Engels spreken met Engelsen, want dat is een reële situatie waarin ze hun best moeten doen om zelf ook begrepen te worden. Dat bleek ook zo te werken. We hebben al die weken geen woord Nederlands in de lessen gesproken. Het gevolg was dat er erg veel interactie was tussen de leerlingen onderling en tussen leerlingen en docent.' Nadia: 'Ja, en als de leerlingen zich soms omdraaiden naar Alex als hij achterin de klas zat, dan hielp hij ons altijd door tegen hen te zeggen: "I am sorry, I am not your teacher, they are." Zelfs als ze hem iets in het Nederlands vroegen omdat ze het echt niet wisten, zei hij: "No, ask them."

Angelique herinnert zich een voorval tijdens een les in mavo-4. De klas was bezig met zinsontleding, wat ook in het Nederlands al moeilijk voor hen was. 'Ik legde alles in het Engels uit en gebruikte Engelse termen en voorbeelden. Op een gegeven ogenblik, toen ik het verschil tussen een bijwoord en een bijvoeglijk naamwoord uitlegde, draaide een leerling zich om naar Alex en zei: "Alex, wat is een bijwoord?" Alex liep toen naar voren en schreef de meest voorkomende grammaticatermen en de Engelse vertaling op het bord en liet dat staan zodat alle klassen dat konden lezen en leren. Dat werkte prima.'

Vorbereiding

Was jullie voorbereiding anders dan bij vorige stages, omdat je wist dat de hele les in het Engels moest? Nadia: 'Ja, je bereidde alles nog grondiger voor, zeker voor de ivbo- en vbo-klassen. Je schreef alle antwoorden in het Engels uit, zodat je van tevoren precies wist welke taal- en uitspraakproblemen je kon verwachten. We moesten er ook rekening mee houden dat alle instructies in zeer eenvoudig Engels gegeven moesten worden en dat je steeds moest herhalen. Zelfs als we iets twee of drie keer hadden gezegd of uitgelegd, waren er nog steeds kinderen die het niet helemaal begrepen. Maar die zouden het in het Nederlands ook niet begrepen hebben. We liepen dus vaak rond als ze aan het werk waren, om te kijken of ze alles begrepen hadden en of ze de opdrachten goed uitvoerden.'

Oasis

Jullie spraken dus Engels in alle klassen, zelfs op ivbo-niveau. Hoe ging dat op dat hele lage niveau? Nadia: 'Motiveren en stimuleren en goed instrueren. Ik gaf bijvoorbeeld les aan een ivbo-groep van zo'n twaalf leerlingen. Hun programma was erg elementair met een hoop praktisch, maar ze hadden ook Engels, wiskunde en theorievakken. Ik gaf les aan de bakkerijgroep in de periode dat ze bezig waren met het leren bakken van koekjes en allerlei zoetigheden. Bij mij werkten ze voornamelijk op zichzelf en in hun eigen tempo. We werkten met *Unicom Superlight* en ze wisten dat ze aan het einde van het jaar alles tot aan een bepaald hoofdstuk af moesten hebben.'

'Als ik door de klas liep om individueel te hulp te bieden, maakte ik een praatje met hen – in het Engels – om hen een beetje te leren kennen en hen te motiveren Engels met mij te spreken. Voor sommige leerlingen was dat heel moeilijk. Maar ik herinner me een jongen met wie ik over muziek sprak. Hij vertelde me dat hij een fan was van de groep Oasis. Hij wist erg veel van die groep en hij bleef mij maar vragen wat ik van ze vond, en of ik hun muziek goed vond. Op het laatste hadden we een heel gesprek over Oasis, en dat allemaal in het Engels!'

Gatentekst

Volgens Nadia lukte het niet om alle leerlingen Engels te laten spreken. Sommigen reageerden verlegen, maar verstonden haar over het algemeen wel. Maar ze denkt dat uiteindelijk alle leerlingen de lessen prettig vonden. 'De eerste dag, met die bakkerij-groep, was eigenlijk een soort test. Maar aan het eind van de les zeiden ze allemaal: "When are you coming next?" Dat was gezien het niveau van de klas eigenlijk niet de bedoeling, maar Alex overtuigde me ervan het toch te proberen. Vanaf dat moment heb ik mijn lessen erg goed voorbereid en gestructureerd. Ik heb bijvoorbeeld een les over de Beatles gegeven en dat ging echt goed. Ik gaf ze onder andere een gatentekst van "Hey Jude", waarbij ze de tekst drie keer op band hebben beluisterd. Drie keer, omdat ze allemaal alle woorden wilden hebben; ze wilden er geen één missen. Toen ik hun vroeg hoe ze de antwoorden wilden controleren, zeiden ze dat ze dat wilden doen door met de tape mee te zingen. Als ze de woorden niet wisten dan waren ze even stil, of keken bij degenen die naast hen zat, maar ze luisterden allemaal erg goed en corrigeerden alle antwoorden heel serieus. Dat werkte prima.'

'Aan het eind van de les vroegen ze:

"When are you coming next?"

Volgens Nadia was het voor enkele leerlingen wel moeilijk om vijftig minuten lang geconcentreerd bezig te blijven. Het is belangrijk om ze geboeid bij het lesonderwerp te houden en veel variatie in werkvormen te bieden.

Zelfvertrouwen

Nadia en Angélique hebben in het kader van hun stage drie weken continu lesgegeven. Hebben de leerlingen vooruitgang geboekt bij het spreken van Engels, en hoe konden ze dat vaststellen? Angélique: 'We waren een keer op school en liepen door de gang en zagen in de bakkerij dat de groep van Nadia bezig was allerlei dingen te bakken. Alex nodigde ons uit om naar binnen te gaan en eens te kijken wat ze aan het doen waren. Ze waren bezig marsepein te maken. Toen we naar binnen liepen begonnen ze allemaal "Hey Jude" te zingen. Ik droeg die dag een wijde, een beetje sportieve broek en onmiddellijk kwam er een jongen naar me toe en

vroeg in het Engels: "Are you a skater?" We hebben toen een lang gesprek gehad over schaatsen en skateboards en snowboards.'

Nadia voegt eraan toe: 'Terwijl ze bezig waren om koekjes met walnoten te bakken, legde een leerling me uit – in het Engels – dat walnoten erg duur waren. Op mijn reactie "Are they?" zei hij: "Yes, that's what our teacher says, because we are not allowed to eat them during class." Het was dus overduidelijk dat ze echt met ons wilden en konden communiceren, in het Engels en zelfs buiten de Engelse les. Als we die dag niet de bakkerij waren ingestapt, zouden ze niet zo open en vrij met ons hebben gesproken. Ze waren op hun gemak, ze deden wat ze graag deden, ze waren met hun handen bezig, ze hadden plezier in wat ze deden en dat gaf hun het zelfvertrouwen om met ons te praten.'

Technieken

Wat voor specifieke doceertechnieken kun je gebruiken om de leerlingen aan het praten te krijgen? Volgens Nadia is de manier waarop je hen toespreekt en met hen werkt heel belangrijk. 'Als je hun bijvoorbeeld een vraag stelt, moet je hen er in het begin steeds aan herinneren dat ze in het Engels moeten antwoorden. Ik stelde in het begin veel "waarom"-vragen, zodat ze vanaf het begin wisten dat ik geen genoeg nam met een kort "no" of "yes", maar dat ze hun antwoord moesten toelichten en dus Engels moesten spreken.'

Angélique merkt op dat leerlingen het antwoord vaak wel wisten, maar het niet in het Engels konden zeggen. Ze raadpleegden dan meestal degenen die naast hen zat. 'Ze hielpen elkaar altijd. Omdat ik als Nederlandse natuurlijk kon verstaan wat ze tegen elkaar in het Nederlands zeiden en merkte dat ze het antwoord wel wisten, hielp ik hen gericht door enkele sleutelwoorden aan te dragen. Op die manier manoeuvreerde ik hen toch naar het goede antwoord in het Engels. In het uiterste geval interpreteerde ik voor een leerling wat hij wilde zeggen, waarop hij dan zei: "Yes, that's what I mean." Er werd dus veel geluisterd en er kwamen vaak gezamenlijk geformuleerde antwoorden vanuit de klas. De leerlingen waren daardoor erg bij de les betrokken en kregen steeds meer zelfvertrouwen in het spreken van Engels.'

Uitdaging

Angélique: 'In het begin van onze lesperiode waren er nogal wat ivbo-leerlingen absent, maar op den duur kwamen er steeds meer naar de les, omdat ze gemotiveerd waren. Ze vroegen ons zelfs na de les: "Are you teaching us again next time?" en de volgende les waren ze er!'

'Maar om heel eerlijk te zijn, was er nog een andere reden waarom ze steeds meer aanwezig waren en onze lessen als prettig hebben ervaren. Alex gaf ons alle ruimte om onze eigen lessen te ontwerpen, met materiaal dat de leerlingen aansprak en dat wij uit tijdschriften, brochures en kranten haalden. We hebben dus niet de hele periode uit de schoolmethode gewerkt. We probeerden iedere les weer anders te